

Handlingsplan för halverad barnfattigdom

Dokumentansvarig: Linda Gustafsson, övergripande planering

Dokumentdatum: 2021-10-04

Slutgiltig version 2021

Sammanfattning

Umeå kommunfullmäktige har haft ett mål om halverad barnfattigdom till 2020. I budget och planeringsförutsättningar för 2019 kopplas uppdrag om Att ta fram en handlingsplan för att halvera barnfattigdomen till år 2020 till det strategiska utvecklingsområdet Goda livsvillkor.

Det fortsatta arbetet med barnfattigdom kopplas samman med Umeå kommuns kommission program för social hållbarhet och kopplar till Agenda 2030 och mål 1 om ingen fattigdom

HPL kopplas till en kommunövergripande policy med fokus halverad barnfattigdom.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	2
Innehållsförteckning	3
Inledning	4
Barnkonventionen	4
Begrepp.....	5
Mål	5
Målgrupp.....	5
Umeås situation	6
Konsekvenser av barnfattigdom	7
Insatser för att bekämpa barnfattigdom	8
Pågående aktiviteter	9
Strategi för implementering av handlingsplan	9
Forskning och uppföljning.....	10
Bilagor	11

Inledning

”Barnfattigdom bör ses som brist på ekonomiska resurser som leder till att barn inte kan delta som jämlikar i sitt sociala sammanhang”¹

Umeås tillväxt ska klaras med social, ekologisk, kulturell och ekonomisk hållbarhet med visionen om 200 000 medborgare år 2050. För att klara av denna målsättning behöver Umeå vara en plats med goda livsvillkor för alla. En hotande faktor blir utanförskap, där en typ av utanförskap är barnfattigdom som ger betydande negativa effekter både på kort och lång sikt för enskilda individer och samhället.

Handlingsplanen svarar mot kommunfullmäktiges mål att halvera barnfattigdomen och är en del av Umeå kommuns kommission för social hållbarhet. Kommissionen fokuserar på områdena boende och bebyggelsemiljö, arbete och försörjning samt barns uppväxtvillkor.

Situationen vad gäller barnfattigdom i Umeå har kartlagts via offentlig statistik, uttag från socialtjänstens verksamhetssystem, intervjuer med nyckelpersoner, sammanställning av pågående aktiviteter samt workshop med tjänstepersoner från olika förvaltningar.

Vid framtagandet av Umeå kommuns handlingsplan för halverad barnfattigdom har rapporter från framför allt Sverige och Norge studerats. Det som framkommer är dels kopplingen till barnkonventionens arbete och dels att insatserna nästan alltid berör flera aktörer samtidigt. Det kan innebära insatser som berör flera förvaltningar inom kommunen eller tillsammans med andra samhällsaktörer. En koppling till barnkonventionen framkommer i samtliga svenska dokument, samt även behovet av en samordnande funktion för att hålla ihop arbetet (för mer information, se bilaga Kunskapsöversikt).

Barnkonventionen

Den 1 januari 2020 blev barnkonventionen (artiklarna 1-42) svensk lag. De två grundprinciper som genomsyrar barnkonventionen är barnets bästa och barns rätt till inflytande. Barnkonventionen består av 54 artiklar och ska ses som en helhet, där fyra artiklar sätter fokus på vad det offentliga har för ansvar att leva upp till när det gäller barns ekonomiska villkor.

Artikel 2: Alla barn har samma rättigheter och samma värde. Ingen får diskrimineras

Artikel 4: Staten ska använda det yttersta av sina tillgängliga resurser för att säkerställa rättigheterna i konventionen.

Artikel 26: Barn har rätt till social trygghet samt till statligt stöd, ifall föräldrar eller annan vårdnadshavare saknar tillräckliga resurser.

---

¹ Socialstyrelsen, 2013, *Ekonomisk utsatthet och välfärd bland barn och deras familjer 1968–2010*

Artikel 27: Ger alla barn rätt till "...den levnadsstandard som krävs för dess fysiska, psykiska, andliga och sociala utveckling" d.v.s. det som ofta beskrivs som skälig levnadsstandard.

Begrepp

Det finns olika sätt att beskriva och mäta barnfattigdom. Umeå kommun har genom beslut i kommunstyrelsen att använda Rädda barnens definition som innefattar dels de familjer som erhåller försörjningsstöd och dels de som faller under definitionen för låg inkomststandard.

Låg inkomststandard är ett absolut fattigdomsmått som används för att klassa hushåll med låga inkomster. Måttet beskriver hur väl hushållets inkomster räcker för att betala nödvändiga omkostnader som boende, barnomsorg, lokala resor osv. Låg inkomststandard innebär att inkomsterna inte räcker för att betala för dessa levnadsomkostnader.

Försörjningsstöd består av två delar, en så kallad riksnorm och en ersättning för boendekostnader och andra skäliga utgifter (hushållsel, läkarvård, arbetsresor osv).

Mål

Målet med handlingsplanen är att ge stöd i arbetet att halvera barnfattigdomen i Umeå kommun. Planen är kommunövergripande där kommunens verksamheter tillsammans med andra samhällsaktörer kan bidra till målet, var för sig och tvärorganisatoriskt.

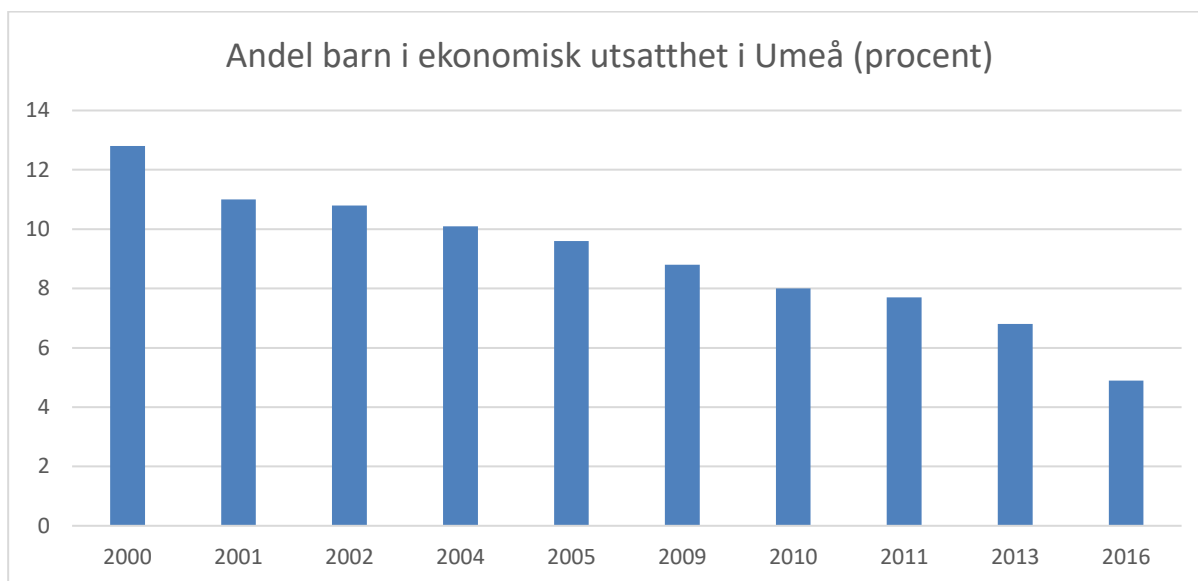
Målgrupp

Den primära målgruppen för handlingsplanen är kommunens verksamheter som var för sig och tillsammans kan bidra till att förebygga och minska konsekvenser av barnfattigdom.

Den primära målgruppen för målet är barn som lever under ekonomiskt utsatta förhållanden liksom vårdnadshavare som påverkar barns livsvillkor.

Umeås situation

Umeå har en befolkning på 128 587 (nov 2019) invånare och av dessa är drygt 22 000 barn. De flesta av dessa barn växer upp i trygga familjer med goda ekonomiska villkor. Vid Rädda barnens mätning 2016 (RB, 2018) bedömdes att 1178 barn (4,9%) levde under barnfattighedsgränsen vilket var en minskning med 2 % från 2011, men en sänkning med 8 % sedan år 2000.

Cirka två tredjedelar av barnen är aktuella inom socialtjänstens försörjningsstöd och en tredjedel lever i familjer med låg inkomststandard men uppbär inte försörjningsstöd. I jämförelse med andra jämförbara större städer som Lund, Linköping, Örebro och Uppsala är detta lågt.

Individ- och familjämnden följer varje månad antal hushåll med barn samt antal barn som finns inom försörjningsstödet. Sedan 2012 har antalet hushåll med barn minskat, däremot har inte antalet barn minskat i motsvarande omfattning vilket indikerar att det är något fler barn i varje familj.

Öppna jämförelser visar också att Umeå ligger lägre än jämförbara kommuner när det gäller barn som finns i hushåll med långvarigt försörjningsstöd. Här kan vi dock se en ökning sedan 2016.

Att växa upp under ekonomiskt svåra förhållanden är en riskfaktor för ogynnsam utveckling, där risken ökar om det finns andra försvårande faktorer. Ett tecken på det kan vara att barnen och dess föräldrar är aktuella både inom försörjningsstödet och inom socialtjänstens myndighetsutövning. Det pågår ett arbete med att ta fram det måttet ur socialtjänstens verksamhetssystem. Forskning har visat att placerade barn är en särskilt utsatt grupp som ofta har stora svårigheter till exempel med att lyckas med sitt skolarbete och får svårigheter inom olika områden senare i livet. Dessa har kommunen ett särskilt ansvar för. Vid två tillfällen under 2019 har mätningar genomförts för att se hur många barn som är placerade och som har vårdnadshavare som någon gång under senaste åren uppburit

försörjningsstöd. Vid båda dessa mätningar var det ca en tredjedel av de placerade barnen som hade vårdnadshavare som haft försörjningsstöd.

Konsekvenser av barnfattigdom

Barn som växer upp i ekonomisk utsatthet är ingen homogen grupp och därmed är konsekvenserna olika. Däremot kan man säga att de allra flesta barn upplever någon form av negativa konsekvenser. En viktig komponent är hur långvarigt man befinner sig i denna situation och en annan är om det finns parallell problematik samt vilket socialt kapital familjen har att tillgå. Kumulativa svårigheter i uppväxtvillkoren påverkar barnets uppväxt, utveckling, skolprestationer och hälsa resten av livet. Konsekvenser av barnfattigdom samspelar och det är viktigt att ha ett holistiskt perspektiv på detta.

Samhällsekonomiskt

Utanförskap får stora konsekvenser på samhällsekonomisk nivå och barnfattigdom riskerar att bidra till detta. Ingvar Nilsson m.fl. (2015) beskriver kostnaderna för utanförskap i samhället och att investeringar i förebyggande insatser återbetalar sig i livsperspektiv både för individ och samhälle. Samhällsekonomiska analyser som genomförts, bl.a. av ekonomen James Heckman (2012) visar att tidiga insatser är det som ger störst avkastning för samhället som helhet och för barn och ungas liv.

Förutom de samhällsekonomiska kostnaderna i den första generationen finns det hög sannolikhet att problematiken fortsätter i nästa generation.

Närmiljö/Boende

Barn som kommer från ekonomiskt utsatta familjer bor i högre utsträckning mer trångt, i bostadsområden med sämre utemiljöer och högre risk för social problematik. Detta i sin tur kan medföra att man inte vill ta med sig vänner hem och att det kan vara svårt att få lugn och ro för att göra läxor, (Bufdir, 2018, Majblomman, 2018).

Hälsa och fritid

I Mårtensson (2018) om barnfattigdom och konsekvenser framkommer det att det finns en korrelation mellan uppväxt i ekonomisk utsatthet och ökad risk för psykisk ohälsa, mobbing, utanförskap, lägre utbildningsnivå, ökad risk för att senare i livet erhålla försörjningsstöd och att som vuxen få sämre boendeförhållanden, samt förhöjd risk att missbruka alkohol och/eller droger. Utanförskapet kan, men behöver inte påverka individen långsiktigt. Däremot ökar risken för socialt utanförskap ju fler riskfaktorer barn och unga utsätts för. I Majblommans rapport (2018) framkommer det också hur barnen väljer bort sammanhang som kostar pengar.

Sociala relationer

I Fernqvist avhandling (2013) "En erfarenhet rikare – en kvalitativ studie av barns strategier och barnfattigdomens villkor i välfärdsstaten" visar på att såväl den materiella som sociala dimensionen

av ekonomisk utsatthet påverkar barnens relationer till andra barn och relationerna inom familjen. Det handlar i första hand om vad fattigdomen gör med deras möjligheter att på ett smidigt sätt upprätthålla relationer med jämnåriga, eftersom de ibland utesluter sig från sociala sammanhang av ekonomiska skäl. I barnens berättelser förekommer det inte i någon större utsträckning att barn mobbas, blir retade eller tydligt utesluts på grund av fattigdom. Däremot upplever de ofta skamkänslor inför sin situation och fattigdomen blir något de döljer i skolan och bland jämnåriga.

Skola

Utbildning är en nyckelfråga för ett gott liv. Svårigheter i skolan hänger ofta ihop med föräldrarnas utbildningsnivå, boendemiljö och familjens ekonomi. Stora socioekonomiska ojämlikheter kan därför även påverka barns möjligheter att klara skolarbetet, vilket i sin tur kan leda till ökade sociala klyftor samt de utfall av barnfattigdom som tagits upp, (Mårtensson, 2018, BO 2018).

Insatser för att bekämpa barnfattigdom

Barnfattigdom är ett gränsöverskridande problem och kräver gränsöverskridande lösningar. Därför blir samarbetet med den ideella sektorn viktigt för att inkludera barn och unga samt för att förhindra marginalisering och utanförskap. Det är dock viktigt att understryka att det är stat och kommun som har ansvaret.

Insatser för att bekämpa barnfattigdom kan beskrivas på olika sätt såsom genom universella och selektiva insatser. Med universella insatser menas offentliga strategier och insatser som når alla och som inte gör skillnader mellan grupper och individer. Selektiva insatser innebär offentliga strategier och insatser som riktar sig till vissa målgrupper.

Barn som upplever fattigdom är en heterogen grupp, med olika typer av utmaningar. Statistik visar emellertid att det är några grupper som har en särskild risk för fattigdom: barn till ensamstående, barn med utländsk bakgrund och generellt familjer med svag anknytning till arbetslivet (överlappar med de övriga). Ensamstående försörjare, särskilt kvinnor, har dessutom ökad risk att vara låginkomsttagare. Det blir därför viktigt att vara säker på vilka typer av insatser som är bäst lämpade för att förbättra den ekonomiska situationen för t.ex. ensamsamstående föräldrar.

Andelen barn med utländsk bakgrund är överrepresenterad i statistiken. Det är därför väsentligt att tillföra insatser som kan möjliggöra att så många som möjligt kan nyttja förskolan, att språkundervisningen i skolan är tillräckligt god och att ungdomar som kommer till Sverige under ungdomstiden ges möjlighet att upparbeta ett tillräckligt bra språk och få förutsättningar att kunna gå vidare i skolan. Detta är centrala förebyggande insatser. När det gäller insatser till att reducera eller att avlägsna fattigdomen är föräldrarnas inkomstsituation avgörande. Det är viktigt att den typen av insatser vidareutvecklas och kompletteras så fler föräldrar kommer ut i arbete. Samtidigt måste insatsportföljen ta höjd för att det finns personer som inte klarar av att arbeta.

Pågående aktiviteter

I de redan pågående aktiviteterna inom kommunen har vi kategoriserat dessa enligt universella och selektiva insatser. Se bilaga 1.

Strategi för implementering av handlingsplan

För att lyckas med Umeås vision om 200 000 invånare år 2050 kommer det att vara nödvändigt att kommunen är attraktiv både för nya och gamla medborgare. En målgrupp som kan ses som ytterst attraktiv att få att stanna eller flytta in är unga personer och familjer. En viktig faktor för att dessa ska vilja bo i Umeå är att barnen bedöms få goda uppväxtvillkor med bra förskola, skola, boende och fritid samt goda försörjningsmöjligheter. Vidare att staden upplevs som trygg och säker både för vuxna och barn. En låg andel med barn som lever under ekonomiskt svåra förhållanden kommer att vara en viktig pusselbit för att lyckas med detta.

Fattigdom är en typ av problem som kännetecknas av att det involverar flera sektorer och att det är svårt att dela upp problemet i ansvarsområden. Ofta har berörda sektorer olika problemförståelse och orsakssambanden kan vara oklara och till viss del okända, (Difi 2014)

Ovanstående medför att förankringsarbete i olika förvaltningarna är oerhört viktigt. Om uppdrag prioriteras i kommunfullmäktige måste det också prioriteras i berörda förvaltningar. Detta för att ge möjlighet för de som ska koordinera, genomföra och följa upp insatserna att lyckas med uppdraget och målsättningen med handlingsplanen.

Erfarenheterna har visat att barnfattigdom är ett problem som går över ett flertal sektorer och kräver samverkan för att förhindra marginalisering, utanförskap och att fattigdom går i arv.

Konsekvenserna av utanförskap både för dem de gäller (barn, unga och vuxna) men också för samhället och att ett bra inkluderingsarbete kräver lokalt anpassade lösningar, (Hansen, 2015)

I kunskapsöversikten framkommer det att konsekvenserna av barnfattigdom kan vara omfattande både för individ och samhälle. För att förebygga barnfattigdom så handlar det om att skapa arbetstillfällen för vårdnadshavare som inte har arbete men arbetsförmåga. Kommunens roll här bör vara i enlighet med uppdragen (KF, 2019) att ta emot praktikanter och se över arbetsuppgifter som möjliggör anställning för de som står långt från arbetsmarknaden. Praktikplatsens roll är viktig för det kan vara en ingång till arbetsmarknaden och korta tiden i ekonomisk utsatthet för familjen. Viva har en viktig roll i det kommunala arbetet med personer som står långt från arbetsmarknaden, men också i integrationsarbetet för att underlätta att nyanlända kommer ut på arbetsmarknaden. Socialtjänstens försörjningsstöd och Viva har sedan lång tid tillbaka ett bra samarbete, men behöver utveckla det ytterligare för att snabbt hjälpa personer ut på arbetsmarknaden. I övrigt gäller det att i samverkan

med näringsliv och föreningsliv skapa ytterligare arbets- och praktiktillfällen som i sin förlängning ger möjlighet till ett självständigt liv. Det som också behöver fångas upp och kartläggas är om det finns hinder för vissa grupper som gör att det är svårt att ta ett arbete som kräver t.ex. skiftarbete om man är ensamstående med ett svagt socialt nätverk.

En annan inriktning av aktiviteterna är det som handlar om att förebygga eller begränsa konsekvenserna av barnfattigdom. Här kan alla kommunala verksamheter bidra i större eller mindre omfattning. Det som kan underlätta detta arbete är förvaltningsövergripande arbete för att skapa effektiva och bra lösningar som också involverar föreningslivet och näringslivet.

Ur en strategisk och organisatorisk synvinkel är det viktigt att det finns en samordnande funktion för kommunövergripande aktiviteter där även föreningsliv och näringsliv är viktiga samverkanspartners. Ett sammanhållet arbete där barnkonvention, barnfattigdom och integrationsstrategi hålls samman under paraplyet sociala kommissionen kan vara en framgångsrik väg för att lyckas med ambitionen att halvera barnfattigdomen i Umeå kommun.

Forskning och uppföljning

Under arbetet med framtagandet av denna handlingsplan har kontakt knutits till institutionen för socialt arbete, Umeå universitet. Det bör, i samverkan med Umeå universitet, tas fram enkla uppföljningsmodeller som både ger styrning och svar på önskade frågor beroende på insats. Frågor kan vara att undersöka i på vilket sätt generella insatser som riktar sig till alla barn i Umeå även når barn som lever i ekonomisk utsatthet utifrån ett inkluderingsperspektiv. För att handlingsplanen ska bli ett användbart och styrande dokument bör justeringar i planen och resultat återredovisas till kommunfullmäktige årligen.

Summering av förslag angående genomförande av handlingsplanen:

- Samordning mellan denna handlingsplan, sociala kommissionen, integrationsstrategin, barnkonventionen samt handlingsplan mot våld.
- Samverkan mellan förvaltningar, verksamheter och andra aktörer ex. ideella sektorn och näringslivet
- Fokusområden i handlingsplanen kring kompensatoriska insatser och förebyggande insatser för minskad barnfattigdom genom universella, selektiva och indikerade insatser.
- Förstärka samarbetet med Umeå universitet rörande barnfattigdom och barns uppväxtvillkor.
- Samordnande funktion som koordinerar, strategiskt omvärldsbevakar, bidrar till genomförande av handlingsplanen samt följer upp insatser

Nedan följer ett förslag på en aktivitetsplan. Den bygger den kunskap arbetsgruppen tagit del av genom litteratur, intervjuer och workshop. Denna plan bör revideras och följas upp årligen på en verksamhetsövergripande workshop.

Aktivitetsplan/handlingsplan se bilaga 3.

Handlingsplan för halverad barnfattigdom

Bilagor

Bilaga 1: MATRIS PÅGÅENDE AKTIVITETER – SELEKTIVA/UNIVERSELLA

Bilaga 2: ÖVERSIKT PÅGÅENDE AKTIVITETER - KARTLÄGGNING VIA NÄMND OCH WORKSHOP

Bilaga 3: AKTIVITETSPLAN – FÖRSLAGNA AKTIVITETER

Bilaga 4: KUNSKAPSÖVERSIKT OCH REFERENSER

Handlingsplan för halverad barnfattigdom

